

2.7. Bohóc

2.7.1. A 16. ábrán látható *Bohóc* című kép Kondor Béla életének utolsó évében született. Egyfajta számadásként, önarcképként is értelmezhető. A piros árnyalatai közül alig kivehetően tűnik elő a bohóc kusza, kettős rajzolatú figurája, a művészsors tragikus ellentmondásossága.

16. ábra

BOHÓC

Mély aranytálkában glóriámban
mindig sötét a leves beakad
kanalamba a kárhozott spinkók
haja epesárga koromfekete
talárba klepetyusba királyingbe
hasztalan öltözök sündisznóbőrt is
ölthetek átdőfik bennem az angyalt
pátriárka-álcán is a fiút
aki vasreszeléktől szaharához
jutott el konnektoroktól az ég
halálos villanyházába mulassatok
hölgyek urak Mohácshoz mérve mi ez

2.7.2. A vizuális és verbális megjelenítésben leginkább a dráma közös. Ezt a kényszerű sorsközösséget visszaigazolhatja például az *Elhúllt bolondok nyomán* című Nagy László-vers is (lásd az 5. fejezetben). Nagy László bohóca hiába öltözik „talárba klepetyusba királyingbe”... Így azonban maga az élet is bohóctréfa, hát „mulassatok / hölgyek urak”. Ágh István szerint a vers „kísérteties azonosulás, mintha azt mondaná, megyek már hívásodra, nemsokára ott leszek a nevedben szóló utolsó verseimmel” (ÁGH: 2001. 71).⁷

3. Szécsi Margit-versek illusztrációi Nagy László műterméből

Nagy László képzőművészeti tevékenységére a 2.2. alatt (a 10. ábrán) már láttunk példát. De az általa rajzolt portré díszíti például Szécsi Margit *Páva a tűzfalon* című kötetét (1958.), s ő illusztrálta feleségének *A trombitákat összesöprik* (1965.), valamint *A nagy virágvágó gép* című könyvét (1969.) is.⁸ Ebben a szekcióban az utóbbi két kiadvány tizenöt illusztrált versanyagából kívánok kiemelni és röviden kommentálni három komplex kommunikátumot, amelyek a (2) / 'Kp + Vb' osztályba sorjáznak ugyan (mint az 1. alattiak), tehát az eddigiekhez viszonyítva nem képviselnek új altípust, de vizsgálattuk egyfelől differenciáltabbá teheti a típusalkotó tényezők funkcióit, másfelől pedig legálább futó bepillantást nyújthat a költő-képzőművész műtermébe is.

3.1. Június

A *trombitákat összesöprik* nyitó ciklusának (*Sisakban tulipán*) második darabja a *Június* című költemény, melynek Nagy László által készített illusztrációja itt a 17. ábrán látható. A vers teljes vehikuluma a következő:

JÚNIUS

Kéjnek, robotnak
mennydörgő palotája,
méhektől roskadó hársfa!

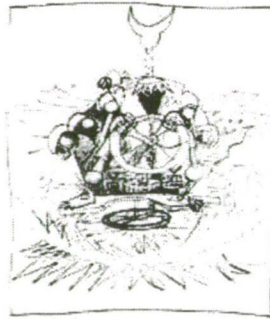
Megszimatolja az élet
az ő tomyait,
s hódolni hadakat,
súlyos arany-rajokat
odaparancsol.

Meg se moccanunk:
eljön hozzánk az élet,
meg se moccanunk:
eljön hozzánk a halál,
sorsunk betelik
erős illattal,
muzsikával – férgekkel.

Kéjnek, robotnak
mennydörgő palotája,
méhektől roskadó hársfa!

17. ábra

18. ábra

3.1.1. A költemény vehikulumában a középső versszak tizenkét sora az élet és a halál képének szembeállításával szimmetrikusan tagolódik két részre. E tizenkét sort a hárs *mennydörgő palotája* keretezi: az élet és a halál, a folytonos megújulás, a kétarcú idő szimbólumaként. Koronája méhek szorgos, fáradhatatlan hadától roskadozik, a cím alapján (is) a nyári napforduló táján.

3.1.2. A 17. ábrán látható képi reprezentáció n kozmikus hárs kapaszkodik a földre, ahol gyökereit férgek rágják, de mézillattól, méhek hadától zajos lombjaival a Napba emelkedik. Középen háttal álló nőalak fonódik a fehér törzsre, szinte eggyé válva a fával, levéllel, mint a versben a lírai én. A képi reprezentáció a verselemek java részét megjeleníti, s önmagában is teljes értékű (hozzárendelő) alkotásnak tekinthető.

3.2. Papírkorona

A *nagy virágvágó gép* című kötet anyagát hat hosszúvers teszi ki, amelynek mind-egyikéhez készített Nagy László egy-egy rajzot. A kötet nyitó darabja a *Papírkorona*, illusztrációját itt lásd a 19. ábrán. A 20. ábrán látható képi reprezentáció ugyancsak ehhez a költeményhez készült, de nem ebből a kötetből való, hanem a *Szárny és piramis* (NAGY: 1980a.) 14. oldaláról származik.

A *Papírkorona* vehikulumának néhány sora a következő:

PAPÍRKORONA

...
fülemig az áldozat papírkoronáját lehúdom,
nem vagyok különb nálatok, papírmasina-kezelők,

...
... Ragyog a Rákóczi-út,
dunai vége széles szalagként fölível a mennybe,

...
déli hőségben kapaszkodok föl a várba,
lakóhelyére a disszidált kormányzónak...

...
uszályát fölfogva a kormányzóné, tollbóbitásan bókolva a dámasereg
hódolóival a palotába bevonul poros cipővel,
most kezdődik a francia-négyes, négyesével puhán fősorakoznak,
s lejtenek lágyan, fordulnak pörgő-keményen,
de a kezükben szurony világít,
s a fordulónál messze kiszűnnek a város fölé,
Pestszentlőrincre, ahol az apám homlokára szuronyheggyel
fakasztanak gyöngyöt verítékből és vérből – elég volt.

...

3.2.1. A *Papírkorona* Szécsi Margit önéletrajzi ihletésű poémája. A látomásos-szimbolikus portré a lírai én ifjúkori álmait, vágyait állítja szembe a korabeli valósággal,

s kifejezésre juttatja csalódottságát, reményvesztettségét, egyszersmind a személyiség szuverenitásának igényét is.

3.2.2. A nagy virágvágó gép című kötetben megjelent képi reprezentáció (19. ábra) előterében, szírtén vagy bástyán, koronás női alak ül tűnődve, karját felhúzott térdére kulcsolja, kezében cigaretta. Füstjéből a kupolák fölött baljós fürgeteg képződik, melyben uszályok, lovak, tollbóbiták, tomporok örvénylenek. Ezt a dinamizmust előre feszített, gazdátlan lábak törik meg, szinte szuronyokként szegeződve a figura és a város fölé. Az illusztráció tehát némi egyszerűsítéssel azt a versmagatartást kísérli meg vizualizálni, amelyben a lírai én adott helyzetben múltja, emlékei meghatározó mozzanataival szembesül. Ami a két kép egymáshoz való viszonyát illeti, a kötetbeli illusztráción (lásd a 19. ábrán) a szurony-lábak fenyegetése talán kevésbé drasztikus (vagy tán rafináltabb), mint a 20. ábrán látható (a *Szárny és piramis*ből származó) tusrajzon, ugyanakkor az arányai-ban is feltűnően más, papírkoronás női figura nem a kép centrumában, hanem bal alsó sarkában foglal helyet. Elég nehéz lenne eldönteni, hogy melyik a sikerültebb verzió. Az azonban bizonyos, hogy mindkettő a verbális vehikulum azonos tematikus egységeit és relációt vizualizálja, s 'teljesen szabad'-on (is) interpretálható.

19. ábra

20. ábra

3.3. A nagy virágvágó gép

A *nagy virágvágó gép* a kötet címadó darabja, illusztrációját itt lásd a 18. ábrán (a 3.1. alatt). Vehikulumának néhány sora a következő:

A NAGY VIRÁGVÁGÓ GÉP

...

A Nagy Virágvágó Gép
rá a rengeteg virágra –

rászabadul a világra,
rá a rettentő kerék,
elsöpri a luxusménest:
a kék autókaravánt.
Megvillan a föld iránt
ezer nikkelt-csatabárd,
meghőköl a haláltól
a harang-fej-sokaság –

3.3.1. E költemény a „privatizálódás, a merkantilizmus nagyszabású költői jelképe: a mitikus Gép lenyesi az élet szépségeit, kiuzsorázza a létezés gazdagságát, ahol elvonul, ott pénzért árusítják ki az ember alkotóerejét” (BÉLÁDI (szerk.): 1986. 843). A Nagy Virágvágó Gép tehát az elidegenítő merkantilizmust jelképezi.

3.3.2. A 18. ábrán látható képi reprezentáció a címadó virágvágó gépet láttatja, a volán mögött különös vezetővel; kerekek, tárcsák, csatabárdok kaszabolják, nyesik a fűvet, virágokat. A rajz, ami valójában egy 20. századi acélszörnyet ábrázol, talán kevésbé látszik sikerülni, mint az előzőek, vagy mint például *A Balkán utca* című vers két, különböző időben keletkezett reprezentációja. (Ez utóbbiakat lásd például a *Szárny és piramis* című kötetben.)

4. A két típus alcsoportjai

Ebben a fejezetben a verbális és képi összetevőből felépített multimediális kommunikátumok két altípusával foglalkoztam behatóbban PETŐFI S. JÁNOS tipológiai keretében (PETŐFI: 2001. 61-65). Nem annyira a dimenzionális különbségek, mint inkább a tematikus, motivikus megfelelések és eltérések oldaláról. Az egyik a (2) / 'Kp + Vb' altípus, azaz az illusztrált irodalmi szövegek stb. (lásd az 1. és 3. alatt), a másik a (2) / 'Vb ← Kp' altípus, azaz a festményekről írott versek stb. (lásd a 2. alatt) osztálya. A (2) / 'Kp + Vb' altípusba tartozó anyagban a verbális összetevő alkotói Nagy László és Szécsi Margit, a képi összetevői Kondor Béla és Nagy László, a (2) / 'Vb ← Kp' altípusba tartozóban a képi összetevő alkotója Kondor Béla, a verbális pedig Nagy László. A tipológiai sajátosságokat példákkal próbáltam szembesíteni, és fordítva: a vehikulumok / reprezentációk azonos mediális materiájú reprezentációjával.

4.1. A (2) / 'Kp + Vb' altípusban Nagy László költeményeihez (mintegy hat verbális vehikulumhoz) szervesen illeszkednek Kondor Béla illusztrációi (az *Arccal a tengernek* című kötetben, amelyből összesen hét vizuális vehikulumot választottam ki).⁹ Az illusztrációk többnyire látomásos, mitologikus versekhez készültek. A verbális és a képi összetevő között az esetek többségében nagyfokú tematikus, motivikus megfelelések mutathatók ki. Kondor Béla rendszerint a verbális vehikulum domináns elemeit (például a *Lánglakodalom* esetében, lásd az 1.1. alatt) vagy tematikus egységeit ragadja meg (például a *Menyegző* esetében, lásd az 1.6. alatt), jó érzékkel és mértékkel, s velük, illetőleg körülöttük szervezi a vizuális kompozíciót úgy, hogy 'forrásidegen' (az adott költeményben nem olvasható) elemekkel nem terheli azt. Az így felépített komplex kommunikátumok verbális és vizuális elemei, relációi szemléltetik, elmélyítik, kiegészítik egymást, teljesebbé teszik a művet, ha más-más módon is. Adott esetben szorosabban komplementív (alárendelő) jelleggel (például *Lánglakodalom*), más esetben laza, mellérendelő